

År 2019

Tidskrift för Holms hembygdsförening

Holms hembygdsförening bildades 1983. Föreningen vill med sitt arbete bidra till att hålla bygden och dess historia levande genom

att dokumentera och hålla berättelser och bilder levande om bygden och människorna

att arbeta för att bevara, underhålla och göra platser och minnesmärken tillgängliga för besökare

att skapa tillfällen till möten för att förstärka människors känsla av samhörighet och väcka intresse för bygden, dess historia och framtid

ÅRSSKRIFT 2019

Årgång 33

Innehåll

- 3 Verksamhetsberättelse**
- 5 Balansräkning**
- 6 Aktuellt i föreningen**
- 7 Till minne av Holger Sahlin**
- 8 Kerstin Åkerbergs brev om sin farfars far Jonas Åkerberg**
- 12 Ur dagbok från Fagerviks bruk**
- 15 Sista brukarna på skogstorpet Kalamark**
- 18 Meckerharan och myrbocken – förr två vanliga djur i Holm**

Vi tar tacksamt emot förslag på innehåll i kommande årsskrifter.

Kontaktpersoner: Lars Erik Wikholm 073-0316777, Göran Loviken 070-2423175

Byaombud:

Birgitta Johansson, Gunnel Eriksson	Anundgård, Västbyn
Max Wikholm	Östbyn
Jan Strömberg, Lars Erik Persson	Österström, Hällingen, Sjöändan
Kenneth Öberg	Lill-Hullsjön, Hissjön, Östanbäck, Sunnansjö
Lars Erik Wikholm	Vike, Drevberget
Sonja Filipsson	Loviken, Sandnäset
Göran Loviken	Fagerviksbyn, Gimåfors, Djupröra

Medlemsavgiften är **100 kronor för första familjemedlemmen och 50 kronor för övriga.**

Avgiften kan sättas in på **bankgiro 360-4998** eller **swish 1233615887**. Du kan också betala direkt till någon av föreningens byaombud. Ange namn och adress om du betalar via bankgiro.

Besök gärna vår hemsida www.hembygd.se/holm. E-post: hembygdholm@gmail.com

Holms Hembygdsförenings verksamhetsberättelse för år 2018.

Styrelse	Ledamöter	Suppleanter
Ordförande	Lars-Erik Wikholm	Britt-Marie Lindal
Vice ordf.	Göran Loviken	Anette Åslin
Sekreterare	Sonia Filipsson	Anita Åslin
Kassör	Gertrud Festin	
Ledamöter	Anders Norling, Gunnel Eriksson Birgitta Johansson, Stig Lindgren Karin Hultman	

Föreningen har 234 betalande medlemmar.

Under året har föreningen hållit nio styrelsesammanträden inklusive årsmötet.

Föreningens årsmöte avhandlades den 22 mars i Hembygdsstugan. Kaffe med smörgåstårter serverades.

Föreningen var representerad på Medelpads Hembygdsförbunds årsmöte.

Områdesombuden vårstädade kulturindistriområdet i Österström i mitten av maj. Storstensjöbodarnas områdesombud gjorde även de en städning och översyn inför sommaren.

Föreningen beviljades under året bidrag av bygdeavgiftsmedel för att lägga nytt papptak på pumphuset i Österström. Arbetet genomfördes i juni av JTF AB, Indal.

På inbjudan av föreningen besökte presidiet för kommunens kultur- och fritidsnämnd Österströms kulturindustrimiljö den 24 maj. Besökarna var mycket nöjda med besöket och framhöll att det var viktigt att området och dess kulturhistoriska värden bevaras för framtiden.

Den 30 september hölls ett medlemsmöte angående uppsägning av det nyttjanderättsavtal för Österströms kulturindistriområde som gällt mellan föreningen och SCA sedan 2002. Mötet beslöt att säga upp

avtalet fr.o.m. 2019-01-01. Till följd av uppsägningen revs "Låtsasherrgården" i början av november och platsen där den stod städades upp.

Under året har på uppdrag av föreningen flera arbetslag från Skogsstyrelsen svarat för att buskröja och städa hela området kring ån och banvallen i Österström.

I samband med arbetet i Österström uppdrog föreningen åt Skogsstyrelsens projekt "Naturnära arbeten" att lägga nya spänger efter den gamla fåbodstigen till Storstensjöboan. Föreningen svarade för inköp av allt material som behövdes till projektet, bl.a, cirka 540 meter tryckimpregnerade plank. Arbetet utfördes till full belåtenhet.

Årsskriften trycktes upp 540 ex som delades ut av byombuden i början av sommaren.

Söndagen den 1 juli ordnade föreningen Hembygdsdagen i Storstensjöbodarna i samarbete med kyrkan i Holm. Dagen blev välbesökt och uppskattad. Dragspelaren Stig Bergkvist underhöll med fin musik.

Anundgård 2019 03 07

Styrelsen

Balansräkning

Holms Hembygdsförening 180101-181231

Ingående balanskonto

Kontant i kassa	312,40
Innestående bankkonto	256 474,85
	256 787,25

Inkomster

Medlemsavgifter	19 900,00
Erh.bidrag	55 500,00
Försäljning	0,00
Boken om Holm	750,00
Övriga intäkter	2 339,00
	78 489,00

Totalt: 335 276,25

Utgifter

Möteskostnader	1 961,00
Stugan	20 049,00
Porto & resekostnader	3 758,00
Inköp	1 677,00
Övriga omkostnader	43 737,75
Storstensjöbodarna	23 135,00
	94 317,75

Utgående balanskonto

Kontant i kassa	2 084,40
Innestående bankkonto	238 874,10
	240 958,50

Totalt: 335 276,25

Årets resultat -15 828,75

2019-01-15

Gertrud Festin, Kassör

Gertrud Festin

Bäste läsare!

Under det år som gått är det två större händelser som på olika sätt påverkar vår bygd. Den ena är att vi äntligen fått ett heltäckande fibernät och den andra är utbyggnaden av vindkraftanläggningarna kring Kråktorpet och Nylandsbergen. Att vi fått ett utbyggt och hållbart fibernät är nog de flesta positiva till. Det skapar förutsättningar både för enskilda och för företag att våga satsa på en framtid i Holm. När det gäller vindkraftsutbyggnaden är känslorna troligen mer blandade. Det är lätt att hålla med dem som menar att vi behöver mer av fossilfri energi. Samtidigt går det inte att bortse från att även vindkraften innebär kostnader för miljön. Vindkraftanläggningen kring Kråktorpet tar ett stort skogsområde i anspråk. Landskapet och naturen runt våra stora sjöar är kanske de största tillgångarna som vi har i vår bygd. En fortsatt storskalig utbyggnad av vindkraften riskerar att tära på dessa mer långsiktiga värden.

I årets skrift finns en sammanställning ur en dagbok från Fagerviks bruk. I den ingår bl.a. ett avsnitt om skogsdrivning på Järkvissleallmanningen. Det är till stor del samma skogsområde där vindkraftsanläggningen kring Kråktorpet nu byggs.

I ett medlemsmöte den 30 september 2018 beslöt föreningen att säga upp det nyttjanderättsavtal som föreningen haft med SCA om skötsel och underhåll av det gamla bruksområdet i Österström. I och med uppsägningen blir ansvar och roller mellan markägaren SCA och hembygdsföreningen tydligare. Föreningens uppgift blir i fortsättningen att följa utvecklingen och att ta de initiativ som kan krävas för att det gamla bruksområdet underhålls och vårdas på ett uthålligt sätt även i framtiden.

På uppdrag av föreningen buskrojdes hela området i Österström av arbetslag från Skogsstyrelsen. De hjälpte också till att riva den s.k. Fuskherrgården och att städa upp på platsen. När arbetslagen ändå var på plats passade föreningen på att anlita dem för att lägga nya spänger efter fäbodstigen till Storstensjöbodarna. Nu kan den som vill gå torrskodd den gamla fäbodstigen till boan. Ta gärna med familjen eller några vänner och besök Stensjöbodarna under sommaren. Det är en fin och ganska lätt skogspromenad på cirka två kilometer runt sjön. Eldhusen står alltid öppna för den som vill göra upp eld för att koka kaffe och grilla korv.

Föreningens hemsida finns numera på Hembygdsförbundets portal. Du hittar den under adressen: hembygd.se/holm. Det är en stor glädje för oss att kunna hälsa Kjell Pettersson välkommen som ny administratör för hemsidan. Kjell är född och uppvuxen i Vike men bor numera i Sundsvall. Tack vare Kjell är nu det bildarkiv som tidigare fanns på den gamla hemsidan inlagd på den nya.

Årets hembygdsdag firar vi som vanligt den första söndagen i juli, som i år infaller den 7 juli. Första flotten över sjön går kl. 10.00. Vill du pröva de nylagda spängerna väljer du stigen, eller också kan du gå den tillbaka.

Varmt välkommen till en trivsam samvaro med gudstjänst, sång och musik på den gamla fäbodvallen vid Storstensjön!

För Holms hembygdsförening

Lars Erik Wikholm

Till minne av Holger Sahlin

Holger Sahlin

Mitt första minne av Holger är från en skolavslutning på Vike skola. Han kan ha varit nio år och spelade i en skolpjäs som hette "Liten Karin". Kanske var det inramningen med skolavslutningens feststämning som gjorde att bilden av honom från den dagen fastnat så starkt i mitt minne. Vike skola kom långt senare att inta en särskild plats i hans liv. Otaliga är de timmar som han lagt ner på att bevara skolan och se till att den fortsatte att ha en central roll i bygdens liv långt efter att undervisningen lagts ned.

Hans människointresse och känsla för hembygden ledde tidigt till många uppdrag i föreningslivet. Säg den förening i Holm som han inte suttit i som ledamot i styrelsen eller haft uppdrag i som ordförande, vice eller kassör.

Han var en av dem som var med redan från början när hembygdsföreningen bildades 1983. Om man skall lyfta fram en enda av alla de insatser han gjort i föreningen så faller det sig naturligt att välja budkavlen genom Holm 1984. Uppdraget var att ta emot och vidarebefordra den budkavle som med anledning av "Hembygdens år" cirkulerade genom alla landskap i Sverige. Holger utsågs till "general" och ansvarig för budkavlens färd genom holmbygden. Han lade upp en plan som byggde på mångas deltagande och engagemang. En bärande idé var att budkavlen skulle föras fram med många olika färdmedel och färdas genom alla byar runt Holmsjön.

Budkavlen kom till Holm från Haverö och mottogs i samband med fäboddagen på Ekorråsen. Därifrån fördes budkavlen vidare av medlemmar i Holms Sportklubb med start i Gimåfors. Färden gick vidare genom alla byar både på norra och södra sidan av Holmsjön. Transporten skedde med alla upptänkliga färd sätt; roddbåt, löpning, cykel, rullskidor, traktor, rullskridskor, motorbåt, moped och tandemcykel. Det var en helt klockren idé eftersom upplägget engagerade hela bygden och gick genom så många av byarna i Holm. Ett bättre exempel på vad en hembygdsförening kan göra för att skapa sammanhållning och hemkänsla i en bygd är svårt att tänka sig.

Som ett erkännande för de insatser han gjort för föreningslivet i Holm tilldelades han år 2003 utmärkelsen "Årets medelpading" av Medelpads hembygdsförbund.

Holger kände alla och alla kände honom. En resa efter vägen ner mot Kovland innebar alltid att man fick en redogörelse för vilka som bodde i gårdarna efter vägen, eller i vart fall vilka som bott där tidigare, om det nu var nya ägare. Dessutom kunde han berätta vilka deras föräldrar var och varifrån de härstammade.

Ett sista minne av Holger, som säger det mesta om vem han var, är från senaste valet. Vi hade åkt tillsammans till vallokalen i Liden för att rösta. Han hade under några år besvärats av sjukdomar som tårt på krafterna. Men den här dagen levde han upp och ville stanna och prata med alla som kom och gick. Och alla hejade tillbaka och stannade gärna för att byta några ord. Vi höll knappt på att komma därifrån.

En allvarlig diagnos som tillstötte under vårvintern i år kom på bara några få veckor att ända hans liv. Holger gick bort den 5 mars 2019, tio dagar innan han skulle ha fyllt 84 år.

För Holms hembygdsförening
Lars Erik Wikholm

Kerstin Åkerberg, Norrtälje, berättar om sin farfars far Jonas Petrus Åkerberg

För några år sedan fick Hembygdsföreningen ett brev från Kerstin Åkerberg, Norrtälje. I brevet berättar hon hur hon i sin släktforskning snubblade över en tragisk händelse i hennes släkt, som hon dittills inte hade haft en aning om. Vi vill gärna delge våra läsare innehållet i hennes fina brev om sin farfars far Jonas Petrus Åkerberg och hans tragiska öde. Så här skrev hon:

När jag började släktforska hade jag inte en aning om den här händelsen i min fars släkt. Jag snubblade över den när jag satt på arkivet och läste kyrkböckerna från Holm. Jag hittade först en person som hette Åkerberg som blivit mördad och trodde det var en släkting. Det visade sig vid närmare kontroll att det var postbudet. Han hette faktiskt också Åkerberg, Erik Jonas Åkerberg och han var från Västbyn i Holm.

Om min farfars far Jonas Petrus "Petter" Åkerbergs öde vill jag gärna berätta lite mer. Han satt i häktet i Sundsvall, anklagad för postrån och mord, begånget 1888, på vägen mellan Liden och Holm.

Han var oskyldig, men dog i häktet. Han blev frikänd men skulle ändå sitta kvar i häktet, tills domen vunnit, "laga kraft". Han hann dö i TBC i häktet innan det blev helt klart och en annan person blev dömd.

Jonas föddes 1841-01-31 i Sunnansjö, Holm

Hans far, Simon Petrus Jonsson, var bonde på Sunnansjö Nr 2.

Jonas Petrus ffff och namne, Jon Simonsson gifte sig till gården i Sunnansjö och brukade den 1761-1764.

Gården gick i arv från far till son fram t.o.m min ffff Simon Petrus Jonsson. Gården försvann sedan ur släkten.

Jonas Petrus flyttade omkring i Holm, arbetade som dräng hos fjärdingsman Jon Mattsson, Holm, hos kyrkvärden och bonden Mats Jonsson och hos sina blivande svärföräldrar Olof Peter Mattsson med familj.

När svärföräldrarna avled fick Jonas och hustru Anna Lisa överta deras hemman i Anundgård.

Det var svåra år och Jonas och Anna-Lisa sålde, av någon anledning gården och byggde ett litet torp på Östbyskogen. Det kallades "**Bjursbergstorpet**". Jonas jobbade ibland på Österströms såg. Men mest försörjde familjen sig på fiske och vad det lilla torpet gav. Familjen var baptister och Jonas var en grubblare.

Mellan 1864 och 1885 föddes 11 barn i stugan, 9 pojkar och 2 flickor. Två av pojkarna dog som småbarn, Jonas och Justinus Albin. Sonen Olof Petter dog 26 år gammal i Sundsvall. Alla pojkarna utom den äldste, hade namn på J och A. Johan Arvid, Jonas Adolf, Julius Alfred, Julianies Augustus, Justus Albert och Johannes Albin. Flickorna hette Anna Katarina (Kajsa) och Märta Karolina.

Jonas tog sig namnet Åkerberg på 1860-talet.

Mitt första besök på Bjursbergstorpet

Jag har varit på besök i Holm och traskat in i skogen för att titta efter var Bjursbergstorpet låg. Markägaren var vänlig nog att följa med mig för att visa mig till rätta. Det finns rester kvar av torpet, bl. a jordkällare och bärbuskar.

Jag fick en märklig känsla när jag gick omkring där. Det ligger vackert vid sjön, som gav familjen fisk till middag. Jag har återvänt flera gånger och det ger mig samma känsla varje gång. Det går inte att förklara riktigt. Är det någon form av samhörighet eller äntligen hemma? Det tragiska öde som mötte familjen känns starkt.

Farfar, som jag aldrig träffat, växte upp med sina syskon i stugan.

Farfar bodde också på Bjursbergstorpet med farmor och de yngsta barnen, innan han flyttade till Ljungaverk 1913, för att börja arbeta på den nystartade fabriken.

På hösten 1888 ändrades familjens liv drastiskt. Postbudet, på väg mellan Liden och Holm, rånades och mördades på skogsvägen. Det var inte så långt till Bjursbergstorpet, som det hände och den kufiske? Åkerberg blev beskylld för mordet. När polisen kom och hämtade honom erkände han att han var skyldig.

Troligen menade han att han var skyldig inför gud, eller så blev han bara förvirrad. Han häktades och fördes till Sundsvall. Han kom aldrig hem igen. Trots att den rätte mördaren greps så skulle han sitta kvar i häktet tills domen vunnit laga kraft Han dog i häktet i TBC, som han ådragit sig i de fuktiga häkteslokalerna.

Hustru Anna Lisa blev ensam på torpet med 8 barn boende hemma, den yngste Johannes Albin bara drygt 3 år. För att överleva så fick man lov att ta hjälp från snälla grannar. Det var ett eländigt liv som min farfar och hans syskon växte upp i.

När jag började släktforska hade jag inte en aning om den här händelsen i min fars släkt. Jag snubblade över den när jag satt på arkivet och läste kyrkböckerna från Holm. Jag hittade först

en person som hette Åkerberg som blivit mördad och trodde det var en släkting. Det visade sig vid närmare kontroll att det var postbudet. Han hette faktiskt också Åkerberg, Erik Jonas Åkerberg och han var från Västbyn, Holm.

Det fanns också en präst som verkade i Holm under den här tiden, som hette Åkerberg. Undrar om det finns något samband?

Sommaren 2001 spelade Holms hembygdsförening, *Den hisklige historien om Postrånet i Holm*, ett fantastiskt bygdespel av Lars Insulander och i regi av Tomas Larsson. Jag samlade några ättlingar till Jonas P och for i väg. Jag fick samma känsla nu som när jag gått omkring på Bjursbergstorpet.

Stugan vid Bjursberget.

Jag hittade den här bilden på Holms hembygdsförenings hemsida. Jag har aldrig tidigare sett en bild på torpet som min farfars far byggde och min farfar är uppvuxen i. Jag har varit på platsen där torpet stod och det känns fantastiskt att nu få se en bild på hur det såg ut. Hoppas att Hembygdsföreningen förlåter mig för att jag lånat bilden.

Bjursbergstorpet idag

Idag finns bara resterna kvar. Sommaren 2006 besökte jag platsen igen, tillsammans med min kusin Tore och hans fru Elisabet. Man kan bara se källaren som fallit ihop och bärbuskar vid ingången.

Det finns en visa som har skrivits i ett sånghäfte om den tragiska händelsen. Jag vet inte när visan skrivits eller i vilket sånghäfte, men jag har en kopia som jag fått av B Lindahl i Anundgård. Av honom har jag också fått en kopia på bouppteckningen efter Jonas P. Tack B Lindahl.

Jag slutar den här berättelsen om min farfarsfar med visan nedan. Jag vet inte hur musiken går. Kanske någon kan hjälpa mig med det?

Kerstin Åkerberg

Tore vid källaringången

Den oskyldige

*Djupt inne i skogen, där allting var tyst,
han hade sin ensliga koja.
Dit in hade himmelens sol ofta lyst,
skänkt tröst uti armodets boja.
Där hade han bott många växlande da ́r
och trott liksom andra, att framtiden bar
ett bättre fördolt i sitt sköte.*

*Vem är det som kommer? Han frågte en dag,
där han satt i sin ensliga koja
med frid i sitt samvet ́ Jo, länsman är jag
och kommer med band och med boja.
För mord jag dig häktar, din frihet är slut.
Nu följer du med just i denna minut,
till cellen ditt brott att försona.*

*Där stod han i bojar till hand och till fot.
Ej sanningens ord något gällde.
Så följde han med utan ringaste knot,
fast tusende tårar han fällde.
O himlarnas Gud, finns ej rättvisa mer?
Bevisa min oskuld, jag därom dig ber,
han suckade tyst i sitt hjärta.*

*Långt skild från den tysta, den ensliga skog,
från frihet, från kojan den trånga.
Han satt i sin cell, men emot honom log,
den vän, som har hugsvalat många.
Och vännen han talte i tröstande ton:
Snart bliver du fri, och vid himmelens tron,
en bättre rannsaking skall hållas.*

*Det rasslar i gångjärn det rasslar i bom,
och fängelsets portar sig röra.
Den grymme förfärlige mördaren kom.
Den rätte man syntes införa.
Men fängelsets portar slogs åter igen,
och ut släpptes icke vår värnlösa vän,
fast mördar ´n sitt brott strax bekände.*

*Och dagarna gingo helt sakta sin gång.
De gingo och kommo ej åter.
Från kyrkogårdsvallen uppstämdes en sång,
ej mera den värnlöse gråter.
Ty ögat är slutet och hjärtat fått ro.
Till himlen han gick att i evighet bo,
från cellen den mörka och trånga.*

Dagbok från 1872 för Fagerviks såg och jordbruk

Hembygdsföreningen har av Bernt Westman, Gimåfors, fått en dagbok från 1872 i vilken redovisas händelser under det året vid Fagerviks sågverk och jordbruk . Bernts morfars far, som ursprungligen kom från Öland, var anställd som bokhållare på kontoret och det är han som har fört boken. Kostnaden för inköp av dagboken är så klart införd. Den kostade 48 öre.

Mangårdsbyggnad för Fagerviks jordbruk sedemera faktoribostad.
Kom att ligga mycket nära Fagerviks-sjön efter sjöregleringen så att byggnaden revs ned 1969-70.

Sågverkets storhetstid har blivit historia

Dagboken visar tydligt att Fagervik nu hade sin storhetstid bakom sig. Exportsågningen hade upphört och sågen användes enbart för att såga virke för bolagets och privata personers behov. Under juli till oktober sågar man sammanlagt under elva dagar. Det mesta av det sågade virket går till Österström. Under sommaren fraktas virket dit med pråm men en del körs på vintern över isen. Av de leveranser som finns noterade kan man se att det fanns många olika behov som skulle tillgodoseas. I mars levererar man t ex virke till Tivsjödammen, i april till Forsbergs torpstuga och till stora bron, i maj till en gårdsgård och till banan samt lastningsbryggan på Österström och under perioden juli-september till tolv olika torp som var i bolagets ägo.

Fagerviks hemman var fortfarande i drift

Jordbruket verkar nu vara en minst lika viktig del i verksamheten som sågen. Inkomsterna kommer från leveranser av hö, grönfoder, halm och säd. Någon mjölkproduktion har man inte. Det behov av mjölk som kan ha funnits i verksamheten fick troligen bolagets torpare stå för. Gödsel till jordbruket transporteras i pråmar från Österström. Från maj till november går femton pråmar med gödsel från Österström till Fagervik. År 1872 var det näst sista året som hästbanan var i bruk. Ett stall med åttio spiltor hade uppförts i Österström och man kan bara ana vilken mängd gödsel som alla dessa hästar producerade. Någonstans behövde man göra av den och då passade det bra att frakta den till hemmanet i Fagervik som i gengäld var en viktig leverantör av foder till hästarna. Av förvaltare Ponténs korrespondens får man dock veta att det var långt ifrån tillräckligt. Ett av hans stora bekymmer under hästbanans tid var att få fram tillräckligt med foder till hästarna.

Även i Fagervik hade man dragare i stallet. Där finns oxarna Lakej, Uggla och Kroken samt hästarna Svärta, Cesill, Kallbäcken och Latmärra. Oxarna används i jordbruket i Fagervik och på Draget hos Simon Nilsson. De drar plog, harv och gödselkärra. Under vintern används de också för att dra snöplogen. Hästarna används i skogkörslor och för resor mellan byarna. Till Österström kör man fram och åter varje vecka och nästan lika ofta går resorna till Ljungå. Det är skjutsar av bolagets tjänstemän och andra betydelsefulla personer i bygden som skolläraren och pastorn, men också av andra bybor som behöver få skjuts ibland. Ofta gäller det då resor till Torpshammar för att besöka doktorn. Resorna dit kostar mellan två och tre kronor, förmodligen beroende på hur lång tid som läkarbesöket tar.

Prästbolet bärgar tydligen hö på Prästholmen för i januari debiteras pastor Nordlund 2 kr för transport av hö från Prästholmen. Latmärra tycks ha fått sitt namn något oförtjänt. I stalljournalen är det noggrant antecknat vilka dagar varje häst har varit i arbete eller vilat. I anteckningarna kan man bland annat läsa att när Latmärra får dra kolved i skogen flera dagar i sträck så står de övriga hästarna i stallet med noteringen "vilat". Man kan misstänka att Latmärra inte var så snabbsprungen som kuskarna önskade, men när det gällde att dra kolvedsläss i skogen så dög hon bra som det verkar.

I december summeras inkomsterna från jordbruket vilka slutar på 6196 kronor och 75 öre. Det motsvarar i dagens (2019) penningvärde inte mindre än 368 981 kronor. De största intäkterna kommer från försäljning av råg, vicker och havrefoder (grönfoder) och hö.

Skogsdrivningarna var på uppgång

Utöver sågverket och jordbruket rör många av de bokförda händelserna virkesanskaffningen från egna och privata skogar. Februari är i det fallet en bråd månad. Man har avverkningar

igång i Hullsjön, Markttjärn och Järkvissle. Man gör flera resor till dessa avverkningar bland annat för tumning av det avverkade virket.

Noteringen om Järkvissle är intressant. Någon gång i slutet av 1860-talet förvärvade Skönviks bolag en allmanning av Järkvissle bys bönder, vilkas förfäder hade fått den som en förläning av drottning Kristina. Skogsområdet som benämndes *Järkvissleallmanningen*, behöll sitt namn även efter det att SCA blivit ägare. Vintern 1870 togs en timmerväg upp till Järkvissleallmanningen från Holmsjön via Näverådalen. Denna basväg gick över 22 broar som måste uppföras över bäckar och sänkor. En av de värmlänningar som under barmarkstiden arbetade vid Österströms bruk var under vintern en stor timmerdrivare bland annat med hästar som han mot foder hyrde av Bruket. Värmlänningen, som hette Andersson, hade den vintern 18 egna och 18 förhyrda hästar i timmerkörning efter denna basväg. Det ger en bra bild av omfattningen av timmerdrivningarna under den här tiden. Det var inte bara basvägar och broar som krävdes. Även manskap och hästar behövde få tak över huvudet. Därför är det inte förvånande att notera att på Oxsjö skogs konto debiteras i november en kostnad på 66 kronor för uppförande av en koja för körkarlar och huggare samt tomtning av ett stall för 20 hästar.

Ålfisket i Körbergforsen gav ett viktigt bidrag

Rätten till ålfisket i Körbergforsen hade ända sedan början av 1700-talet varit mycket åtråvt och föremål för många stridigheter. År 1721 förvärvade tretton torpsbönder och kyrkoherden i Torp, Clement Thelaus, av Kronan rätten till Gimåfisket genom s.k. skatteköp. Till en början bedrev man fisket nära Gimåns utlopp i Ljungan, men efterhand flyttade man det allt längre upp och till slut hade man flyttat sitt fiske ända upp till Körbergforsen. Torpbönderna försvarade detta med att man ansåg att man hade förvärvat rätten till fisket efter hela Gimån eftersom så hade varit fallet när Kronan ägde fiskerätten. Detta tilltag sågs inte med blida ögon av fagerviksborna och inte heller av kyrkoherden i Indal som ansåg sig ha rätt

till s.k. tiondefiske i forsen. Stridigheterna mellan torpsbönderna å ena sidan och fagerviksborna och prästbolet i Indal å den andra pågick i flera decennier med flera inlagor från båda håll till landshövdingeämbete och tingsrätt. Det är oklart om det kom något tydligt utslag från de rättsvårdande myndigheterna. Men när dagboken från 1872 förs så verkar ålfisket i Körbergforsen vara uppdelat mellan Fagerviks sågverk, grosshandlare Bünsow själv och Engmans i Fagerviken.

Merparten av den fångade ålen levereras varje vecka till Österström. Vart den sedan fraktas framgår inte men det är nog bara en mindre del som stannar på Österström. Det mesta skickas troligen vidare till uppköpare och andra mottagare enligt Bünsows anvisningar.

Det är inga små mängder ål som fiskas upp. Sammanlagt levererades under året 14,9 centner ål till de tre fiskerättsägarna. Det motsvarar 633,25 kg ål (1 centner = 42,5 kg). Det är ett gott bevis på att det då fortfarande fanns en rik tillgång på ål i Körbergforsen.

Lars Erik Wikholm

De sista brukarna på skogstorpet Kalamark

Nattvioler växer rikligt efter stigen till Kalamark

Högt uppe på en skogsås några kilometer sydväst om Hissjön, där gränserna mellan socknarna Stöde, Torp och Holm möts, låg en gång skogstorpet Kalamark. Den vandrare som idag söker sig till platsen finner snart att storskogen är på god väg att återta den mark som människan en gång tvingat bort den från. Men ännu går det att ana hur åkrar och ängar bredde ut sig i sluttningarna nedanför den höjd där gårdshus och uthus låg. Torpet hade $4 \frac{3}{8}$ i måltal. Det kan inte enkelt översättas till hur stor den odlade marken var, men i jämförelse med andra torp av den storleken i Holm borde man på torpet ha kunnat hålla 3-4 kor, ungdjur och en häst. På de ännu öppna ytorna breder en frodig växtlighet av gräs och örter ut sig, inte minst älggräset som man förr mycket träffande kallade "vanvårdsört".

Namnet Kalamark tyder på att de första nybyggarna kan ha varit finnar. Ordet "kala" betyder fisk på finska. Den näraliggande Lerbäckstjärnen var kanske fiskrik och kan ha gett upphov till namnet. Att torpet ligger högt och att det bär utför åt alla håll talar också för att de första som satte sig ner här var finnar. Från vägen mellan Hissjön och Nordanede går idag en snitslad gångstig till torpet. Den är en knapp kilometer lång och förhållandevis lättgången även om den bär upp för hela vägen. Går man den på försommaren framåt kvällningen kan man räkna med att få känna en stark doft nattviol, som växer rikligt efter stigen.

Den siste brukaren på Kalamark blev Lars Magnus Magnusson. Han var född den 28 november 1871 i Hissjön och flyttade vid tio års ålder tillsammans med sina föräldrar till Kalamark. När Lars Magnus var 83 år intervjuades han om sitt liv av Maj-Lis Lindkvist från Gimåfors. Ur hennes anteckningar, som var tänkt att resultera i en bok, men som aldrig fullföljdes, har vi hämtat följande berättelser om livet på Kalamark.

Till Kalamark fanns ingen körbar väg, men det fanns ett omfattande system av stigar som ledde åt olika håll. Kalamarksborna kände väl till dessa stigar och hur de hängde ihop eftersom man var hänvisade till att använda dem för att ta sig till bebyggda trakter. Det var i princip lika långt att gå vare sig man skulle ta sig till Stöde, Nordanede eller Sunnansjö.

På Kalamark hade Lars Magnus inga lekkamrater. Han fick leka och roa sig för sig själv bäst han kunde. Hela sin ungdom levde han åtskild från jämnåriga. I brist på kamrater i hans egen ålder kom skogen att bli hans tillflyktsort där han kunde få avbrott i det enahanda livet på torpet och få utlopp för sin äventyrlust. Så snart han blivit så pass gammal att fadern tillät honom att bära bössa blev jakten hans stora intresse. Till att börja med höll han sig i närheten av torpet, men efterhand tog äventyrlusten honom allt längre bort och snart nog hände det att han fick övernatta i skogen när mörkret föll och det han var alltför långt bort från hemmet.

Hans första jaktäventyr handlade om att gillra fågel, hare och mård. Det fanns gott om dessa villebråd vid den tiden. I början var det ganska dåliga priser på skinnen, men så småningom steg priserna och jakten kunde inbringa en hel del kontanter till hushållet.

Efterhand kom älgjakten att ta över allt mer av hans tid. Frågan om det var lovlig tid eller inte var inget som Lars Magnus hade några funderingar kring. Han jagade i princip året runt. Sin första älg fällde han vid femton års ålder en vinterdag några veckor efter jul.

Att gå i skola var det aldrig tal om när Lars Magnus växte upp. Hans mor lärde honom att läsa men däremot kunde hon inte lära honom att skriva eftersom hon själv aldrig hade fått lära sig den konsten. Men så hände det sig en dag, och det var faktiskt på julaftonen, att det kom en skollärare till Kalamark. Han var försupen och trasigt klädd och bad att få stanna hos familjen över helgdagarna. Han skulle då i gengäld lära Lars Magnus att skriva. Möller, som den kringvandrande läraren hette, brukade gå runt i gårdarna och lära barn läsa och skriva. Han hade också läs- och skrivövningar med vuxna som i många fall på den tiden varken kunde läsa eller skriva. Möller stannade över helgerna och när trettonhelgen kom hade han lärt Lars Magnus att skriva och det var den enda undervisning han fick i sitt liv.

Livet på Kalamark var inte alltid lätt. Jakten och vad den kunde ge höll den värsta nöden från dörren. Men för att överleva krävdes att man också fick inkomster genom olika arbeten. Under en stor del av sitt liv arbetade Lars Magnus som de flesta i dessa trakter som huggare, timmerkörare, kolare och flottare. Men han tillägnade sig också många av de hantverk som var naturligt att kunna för människorna i skogsbyarna på den tiden. Det var olika näverarbeten som kantiner, snusburkar, nipperaskar och näverskor. Han kunde binda nät och göra mjårdar av sälj och alkvisstar, bygga båtar och göra smidesarbeten.

En sak som han minns som särskilt tungsamt var att efter en lång arbetsvecka på någon plats långt borta ta sig hem till Kalamark på lördagskvällen. Då fick han bära tungt på den proviant som behövdes för de hemmavarandes existens och uppehälle. Ofta hade han då flera mil att gå medan hans arbetskamrater redan var hemma hos de sina och kanske redan hunnit gå till sängs för natten. På måndagsmorgonen gällde sedan det att vara uppe tidigt och ge sig iväg

för att hinna i tid tillbaka till arbetet. En höst arbetade han som huggare på Kväcklingsskogen och då bodde han på skogstorpet Räbbkälen, som ligger cirka fem kilometer norr om Vike. När han då skulle ta sig hem till Kalamark började han gå när arbetet var slut vid middagstid på lördagen och först framåt klockan tolv på kvällen var han hemma på Kalamark.

Lars Magnus klarade sig märkligt nog undan lagens långa arm när det gällde tjuvjakten på älg. Däremot fick han finna sig i att krypa in i fängelse för en annan orsak som berodde på hans envishet och sturskhet. Lars Magnus hade haft hund länge men inte betalat hundskatten. Det var något som flugit i hans skalle och han fann ett nöje i att trilskas med myndigheterna. Tiden gick och han blev instämd till tinget i Liden men han inställde sig inte. Flera brev kom om samma sak utan att något hände. När det hade gått så långt som till den åttonde kallelsen kom fjärdingsmannen i sällskap med ett biträde. Eftersom det inte fanns någon körbar väg till Kalamark och Lars Magnus vägrade gå uppstod frågan hur man skulle få honom till tinget. Till slut beslöt fjärdingsmannen att det inte fanns någon annan utväg än att bära Lars Magnus ner till byn. Fjärdingsmannen tog Lars Magnus på ryggen och bar honom den första kilometern ner till en sjö, som troligen var Hissjön. Väl nere vid sjön kunde fjärdingsmannen pusta ut för nu tog man en roddbåt över sjön. Väl på andra sidan skulle färden gå vidare. Det var den drygaste biten som mätte sex kilometer ner till Holmsjön. Fjärdingsmannen tycktes nu ha fått nog av bärande och bad bevekande att Lars Magnus skulle gå själv dessa sex kilometer. Lars Magnus vägrade fortfarande och nu erbjöd fjärdingsmannen honom fem kronor om han gick själv. Det gick Lars Magnus med på om han fick betalningen i förskott, vilket beviljades.

Färden fortsatte till Liden där tingshuset var beläget. Lars Magnus dömdes till femton dagars fängelse för utebliven hundskatt. Nu visade det sig att fångkärran var upptagen av större brottslingar och Lars Magnus erbjöds tio kronor om han själv tog sig till Kronohäktet i Sundsvall, ett erbjudande som han gick med på. Om han efter fängelsevistelsen också fick betalt för att ta sig hem igen till Kalamark förtäljer inte historien, men Lars Magnus mindes tiden i fängelset som en behaglig tid. Det var som en semester då han kunde vila upp sig från det tunga skogsarbetet. Några fler krav på inbetalning av hundskatt fick han inte och fjärdingsmannen dök aldrig mer upp i Kalamark.

Lars Magnus bildade familj med Anna Lovisa Grundin från Torp. De tog ut lysning i Holms församling men fullföljde aldrig det hela till giftermål. De noteras därför i husförhörslängder och andra kyrkliga dokument som trolovade. Trots att det inte blev av att de gifte sig kom de att hålla ihop livet ut och fick sju barn tillsammans.

Ingången till jordkällaren

År 1905 flyttade familjen till Stöde och sedan dess torde Kalamark ha stått öde. Skönviks AB var nu ägare till marken och av allt att döma revs alla byggnader när torpet blev öde. I annat fall borde det än idag finnas betydligt fler rester efter de byggnader som en gång funnits på torpet. Det enda man nu kan finna är några grundstenar där gårdshuset troligen har legat och resterna av en jordkällare och en vattenbrunn.

Lars Erik Wikholm

Meckerharan och myrbocken – förr två vanliga djur i Holm

Skogarna, myrarna och sjöarna har haft stor påverkan på livet i Holm. Förr var man beroende av jakt, fiske, vinterfoder och annat för sitt uppehälle. Det har alltid varit viktigt att lära känna och kunna tyda naturens tecken. Så snart barnen lärt sig att gå någorlunda fick man följa med ut i skogen eller på sjön för att plocka bär och fiska. Då fanns inte Internet att fråga utan det var mor och far som fick svara på barnens frågor. På så sätt lärde man sig tidigt namnen på blommor, fåglar och djur. Så fördes de lokala namnen på djur och växter vidare från generation till generation, namn som nu i snabb takt är på väg att glömmas bort. Sorgligt kan man tycka, men samtidigt är det en naturlig följd av att vi valt att leva våra liv på helt andra sätt.

Nedan har vi gjort en sammanställning av namn på några djur och växter som förr var välkända i Holm och som äldre holmbor kanske använder än idag. Stort tack till Anders Norling, som har varit till stor hjälp att få fram dessa gamla namn och uttryck.

Några uttalsregler:

Á, á öppet långt A

Ô, ô öppen vokal mellan U, Å och Ö

L, l tjockt L

Fåglar

Meckerhára eller Myrbôck / Enkelbeckasin

Namnet kommer troligen av det gnäggande ljud som uppstår från de utspärrade stjärtfjädrarna när den sänker sig från hög höjd i spelflykten.

Röfor / Lavskrika

En alltmer sällsynt fågel i takt med att gammelskogarna försvinner. Nyfiken och oskygg. Skogshuggare fick ofta besök när det var dags för kafferast då den kom för att tigga en godbit.

Ve´knärr / Hackspett, gröngöling

Namnet kommer troligen av den trumvirvel, som kan höras vida omkring när den markerar revir genom att slå sin näbb mot hårt trä. Ett gammalt talesätt var, ”när ve´knärrn hörs på vår´n ska årsve´n vara hemma på ve´backen.”

Røj / Tjäderhöna

Namnet Røj på tjäderhöna har kanske chans att överleva. Jakt på skogsfågel är av många fortfarande en uppskattad jakt.

Kattygel / Kattuggla

Namnet användes troligen på alla större ugglor.

Lintuppa / Sädesärla

Kommer tidigt om våren samtidigt med tranorna. Det påstods att den liftade med dem.

Såtuppa / Gulärla

En kär gäst på våren. Den följde gärna efter häst och körkarl på åkern i vårbruket.

Gråtjyv / Pilfink

Var förr ganska vanlig runt lagårdsbacken. Namnet användes troligen även för gråsparv.

Täckling / Talgoxe

Namnet har troligen bildats ur ordet tätting.

Kvälläppa / Fladdermus

Självklart namn.

Sisselskit / Gulsparv

Dess sång har troligen gett upphov till namnet

Pärskrika / Nötskrika

I våra trakter finns inga nötter så den får hålla till godo med päran.

Kånke / Tupp

Kan också uttalas som kanke.

Dumsnut / Tallbit

Orädd finkfågel som påminner om korsnäbb.

Namn på några andra djur och växter

Álgoxe / Älgtjur

Osnöpt skogens konung trots ordet oxe.

Räbba / Räv

Det gamla namnet på räv finns kvar t.ex. i namnet Räbbkälen.

Frässe

Hankatt. Namnet håller kanske på att falla i glömska då de flesta hankatter idag blir kastrerade.

Kångero / Spindel

Stor spindel. Namnet tros komma av ordet kånge som t.ex. i bärkånge om lingonklase.

Pasákångerö

Honspindel som bär på äggkokong.

Skärpkuse / Skalbagge

De hårda täckvingarna har gett den dess namn.

Timmerkuse / Långhorning

Trivs på timmerupplag och på vedbacken.

Åma / Mätarlarv

Mätarlarv, men namnet har troligen används på alla sorters larver. Jmfr den grekiska bokstaven omega om liknar en mätarlarv när den tar sig fram å en gren.

Åt / Blodsugande insekt

Användes i första hand för mygg, knott och broms

Långbenskrank/Harkkrank

Långbent flygfä som hör till myggsläktet